

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 347.7

Г. В. Озернюк

кандидат юридичних наук, адвокат

ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ ЯК СУБ'ЄКТИ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В АЗІАТСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ

Проаналізовано особливості правового регулювання страхових правовідносин. Визначено поняття та види методів і систем державного регулювання страхових правовідносин у світовій практиці. Надано характеристику особливостей суб'єктів регулювання страхових правовідносин у країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Ключові слова: суб'єкти регулювання страхових правовідносин, державні органи, Азіатсько-Тихоокеанський регіон.

Постановка проблеми. Необхідність забезпечення захисту майнових інтересів учасників страхових відносин, розвитку страхового ринку нашої країни в умовах процесів глобалізації та спрямованості до євроінтеграції викликає потребу в поєднанні ринкових механізмів з ефективною регулятивною функцією держави як специфічного гаранта страхових правовідносин. Вивчення специфіки методів державного регулювання страхування на прикладі зарубіжних країн зумовлює особливий інтерес із позиції можливості подальшого впровадження зарубіжного досвіду на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні багато науковців, як вітчизняних, так і зарубіжних, присвячують праці страхуванню та вивчають економічну й правову сторони цієї категорії. Страховим правовідносинам присвячені розвідки В. Базилевича, М. Клапківа, С. Осадця, А. Поддєрьогіна, В. Райхера, Л. Рейтмана, Б. Топорніна, К. Турбіна, В. Шахова та інших учених. Дослідженням проблем, пов'язаних із державним регулюванням страхової діяльності, займаються І. Андрушків, К. Базилевич, О. Барановський, С. Булгакова, А. Василенко, Л. Василенко, Н. Внукова, О. Вовчак, Н. Машина, І. Микитюк, І. Мойсеєнко, Д. Навроцький, Т. Ротова, В. Фурман, Л. Нечипорук, Р. Островерх, С. Сухонос та інші науковці.

Метою статті є виявлення кола суб'єктів регулювання страхових правовідносин із боку державної влади в країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону, визначення їх функцій та ступеня впливу на формування страхових правовідносин у країнах зазначеного регіону.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання – це вплив держави на діяльність господарюючих суб'єктів і ринкову кон'юнктуру з метою забезпечення нормальних умов для функціонування ринкового механізму, вирішення соціальних проблем. Застосування сучасних методів і норм державного регулювання страхової діяльності, урахування міжнародних тенденцій дають змогу інтегрувати страховий ринок певної країни у світове страхове співтовариство.

Методи державного регулювання страхування є такими:

– правові методи – встановлення державою правил гри, що визначають умови укладення й виконання страхових договорів, забезпечення прав та інтересів учасників страхування;

– економічні методи – державне стимулювання страхування шляхом оподаткування, бюджетної політики;

– адміністративні методи – державний контроль за дотриманням страхового законодавства, ліцензування.

Таким чином, для регулювання страхового ринку держава використовує методи, які можна поділити на дві групи: прямі (законодавче забезпечення діяльності страхових компаній, встановлення в інтересах суспільства й окремих категорій його громадян обов'язкового страхування, захист сумлінної конкуренції на страховому ринку, запобігання та усунення монополізму, державний нагляд за страховою діяльністю) та непрямі (використання низки економічних важелів, наприклад, податкових, грошово-кредитних тощо) [1, с. 109].

У сучасній літературі та на практиці виділяються такі види державного нагляду за страховиками й банківськими установами:

- а) ліцензування;
- б) пруденційний нагляд;
- в) нагляд за бізнесом [2, с. 7–8].

Серед моделей регулювання страхового ринку у світовому просторі виокремлюються ліберальна та континентальна.

Ліберальна модель державного регулювання – правова система англо-саксонського типу (загальне чи прецедентне право), у якій увага приділяється контролю фінансового стану компаній на основі вивчення їх звітності, відсутня жорстка регламентація страхових операцій, затвердження страхових тарифів тощо.

Модель має два різновиди – централізоване та децентралізоване регулювання. Розходження в ступені централізації державного регулювання страхування зумовлені принципами державного устрою країни (федеративна або унітарна держава). Так, децентралізована модель державного регулювання діє на принципах економічного федералізму; створена автономна страхова система, орган страхового нагляду має право самостійно визначати принципи нормативного функціонування ринку та є незалежним центром регулювання від уряду (федерації) країни загалом; розвинений інститут саморегулювання. Натомість централізована модель державного регулювання – це єдина система регулювання, загальні правила та нормативи, розвинений інститут саморегулювання.

Континентальна модель державного регулювання – правова система континентального типу («романо-германська», або «кодіфікована»), у якій діють жорсткі правила організації страхової справи, єдність нормативного регулювання в країні, контроль і нагляд централізований, можливий розвиток інститутів само-

регулювання. Модель також передбачає два різновиди її організації – децентралізовану та централізовану [2, с. 7–8].

Л. Шапенко, розглянувши різні підходи до адміністративно-правового регулювання страхової діяльності в провідних країнах світу, виділяє три основні моделі регулювання страхового ринку:

1) традиційну, що передбачає здійснення регулювання й нагляду за різними складовими частинами страхового ринку окремими уповноваженими органами;

2) дуалістичну, коли страховий нагляд здійснюється одним органом, а регулювання комерційних операцій на страховому ринку – іншим уповноваженим органом;

3) модель мегарегулятора – функціонування єдиного консолідованого регулятора фінансового ринку.

Варто зазначити, що найбільш розповсюдженою в провідних країнах світу є модель мегарегулятора фінансового ринку, який здійснює нагляд за страховим ринком, банківськими установами та ринком цінних паперів [3, с. 87].

Унаслідок розвитку ринкових відносин дедалі більшого значення в системі заходів державного регулювання набуває антимонопольний контроль за діяльністю страхових організацій, а також інших зацікавлених осіб під час здійснення страхових операцій [4].

Головним завданням страхового нагляду та регулювання діяльності страхових компаній є захист інтересів страхувальників і забезпечення сталого розвитку страхового ринку загалом.

У багатьох країнах орган страхового нагляду є структурним підрозділом (за гілкою управління – органом виконавчої влади) міністерства економічного розвитку або міністерства фінансів, в інших країнах – міністерства торгівлі, міністерства промисловості або зайнятості, міністерства охорони здоров'я та соціальних відносин. Орган страхового нагляду може бути незалежним органом влади або державною організацією. Отже, у світовій практиці національний контроль і нагляд за страховою діяльністю може здійснюватись таким суб'єктом:

– самостійним органом державної влади (державною організацією), спеціально створеним для ведення нагляду й контролю за страховою діяльністю;

– органом нагляду, що за підпорядкуванням входить до іншого, більш крупного органу державної влади;

– органом державної влади (державною організацією), який виконує також інші наглядові функції [2, с. 7–8].

Що стосується Азіатсько-Тихоокеанського регіону, то він включає в себе країни, розташовані по периметру Тихого океану, та численні острівні держави в самому океані. Географічно до цього регіону відносять понад 30 країн. Розглянемо способи державного контролю страхових правовідносин у деяких із них.

Австралія. Орган пруденційного регулювання є пруденційним регулятором в Австралії, а Австралійська комісія із цінних паперів та інвестицій є регулятором захисту споживачів для страхової галузі. Звичайні страховики (у тому числі страховики здоров'я), а також страховики та перестраховальники, які проводять страхову діяльність в Австралії, повинні мати дозвіл чи зареєструватись в органі пруденційного регулювання. Страховики, страхові брокери, агенти та інші дистриб'ютори повинні мати ліцензію австралійської служби обслуговування, видану Австралійською комісією із цінних паперів та інвестицій, бути санкціонованими ліцензіатами або бути звільненими від вимог ліцензування. Перестраховальники можуть працювати за кордоном, не реєструватись в органі пруденційного регулювання або не мати ліцензії австралійської служби обслуговування [5, с. 6].

Камбоджа. Страховий і пенсійний відділ Генерального департаменту фінансової індустрії, який є підрозділом Міністерства економіки та фінансів, є регулятором страхування в Камбоджі. Страхування регулюється новим Законом про страхування від 4 серпня 2014 р., який змінив положення закону від 25 липня 2000 р. та врегулював захист страхувальників, вирішення спорів, ліквідацію й скасування страхових компаній, регулювання діяльності страхових компаній, а також посилив контроль за регулюючим органом. Страховики, страхові брокери, страхові агенти повинні отримувати ліцензії. Перестраховальники можуть працювати за кордоном без ліцензії [5, с. 8].

Китай. Комісія з регулювання ринку страхування в Китаї регулює страхові компанії та посередників, у тому числі агентів, брокерів, регуляторів збитків та їхні господарські операції [5, с. 10].

Гонконг. Управління страхування регулює страхові компанії та страхових посередників (агентів і брокерів) у Гонконгу. Страховик

повинен мати дозвіл перед тим, як він почне здійснювати страховий бізнес у Гонконгу. Страхові брокери повинні бути санкціонованими Управлінням страхування або визнані членами саморегульованих організацій, затверджених Управлінням страхування. Сьогодні всі страхові посередники в Гонконгу є членами одного з двох затверджених брокерських органів, а саме Конфедерації страхових посередників Гонконгу чи Асоціації професійних страхових посередників. Відповідальність за реєстрацію страхових агентів несе Рада з реєстрації страхових агентів, створена в межах Федерації страхових компаній Гонконгу. Положення про страхові компанії було прийнято в липні 2015 р. [5, с. 12].

Індія. Адміністрація з регулювання та розвитку страхування Індії була створена в 1999 р. Вона регулює діяльність суб'єктів страхування та посередницьку діяльність (брокерів, страхових інспекторів, оцінювачів збитків, страхових агентів) [5, с. 15].

Індонезія. Орган фінансових послуг контролює всі фінансові установи. Закон № 40 «Про страхування», який був прийнятий 17 жовтня 2014 р., є основним законодавством у сфері страхування в Індонезії [5, с. 17].

Японія. За законом про страховий бізнес Прем'єр-міністр Японії має право регулювати страхування, надає та скасовує ліцензії тощо. Існує також Уповноважене агентство фінансових послуг уряду Японії. Для суб'єктів господарювання, які здійснюють страхування на невеликі суми та короткотермінове страхування, існує окрема реєстрація. Страхові брокери, страхові агенти повинні бути також зареєстровані [5, с. 19].

Макао. Макао офіційно відомий як Спеціальний адміністративний район Китайської Народної Республіки. Регулятором страхування в Макао є монітарний орган Макао, відомий як його португальський акронім, що діє під керівництвом головного виконавчого директора в Макао. Відділ страхового нагляду є спеціальною страховою компанією. Страховики та перестраховальники, які мають намір регулярно надавати послуги в Макао, повинні мати ліцензію на це. Композитні ліцензії не надаються. Компанія, яка займається бізнесом як страховий брокер або страховий агент, повинна бути затверджена [5, с. 21].

Малайзія. Банк «Негара Малайзія» регулює суб'єктів господарювання, які займаються страховою діяльністю, страховими посередницьки-

ми послугами, коригуванням і консультаціями. Страховики повинні мати ліцензію Міністра фінансів за рекомендацією Банку «Негара Малайзія». Брокери повинні бути затверджені Банком «Негара Малайзія», а регулятори – зареєстровані в Банку «Негара Малайзія» [5, с. 23].

Монголія. Комісія з фінансового регулювання є регулятивним і наглядовим органом страхового ринку в Монголії. Комісія з фінансового регулювання впроваджує та забезпечує виконання страхового законодавства, у тому числі Закону Монголії про страхування (2004 р.) та Закону про страхових посередників (2004 р.). Страховики, страхові брокери, страхові агенти, посередники та регулятори збитків повинні мати ліцензію від Комісії з фінансового регулювання. Жодна особа не може рекламуватись або рекламувати будь-який страховий бізнес без попереднього письмового дозволу Комісії з фінансового регулювання [5, с. 25].

М'янма. Наглядовий комітет страхового бізнесу, який звітує перед Міністерством фінансів і доходів, несе відповідальність за ліцензування страховиків, андеррайтингових агенцій та страхових брокерів. «М'янма Страхова», державна страхова компанія, виконує роботу спостережної ради [5, с. 27].

Нова Зеландія. Регулятором страхового сектора є Резервний банк Нової Зеландії, який виконує свої повноваження в межах Закону про страхування (пруденційний нагляд) 2010 р. Будь-яка юридична особа, яка утворена, є резидентом або здійснює підприємницьку діяльність у Новій Зеландії та бере на себе зобов'язання перед страховиками Нової Зеландії в межах договору страхування, повинна мати ліцензію від Резервного банку Нової Зеландії [5, с. 28].

Папуа-Нова Гвінея. Два регулятори страхової галузі в Папуа-Новій Гвінеї – Уповноважений зі страхування та Банк Папуа-Нової Гвінеї. Страхова діяльність урегульована Законом про страхування 1995 р. Регулятором загально-го страхового бізнесу є Уповноважений зі страхування, який видає ліцензії страховикам, брокерам і регуляторам збитків. Уповноважений із питань страхування несе відповідальність перед Міністерством фінансів. Регулятором страхування життя є Банк Папуа-Нової Гвінеї (Центральний банк), діяльність якого врегульована Законом про страхування життя 2000 р.; він видає ліцензії страховим компаніям та брокерам [5, с. 30].

Філіппіни. Комісар зі страхування є регулятором страхування на Філіппінах. Ця посада є головною посадою в Страховій комісії, яка є державною установою під керуванням Управління фінансів. Комісія контролює та регулює діяльність страхових і перестраховальних корпорацій, взаємних благодійних об'єднань, організацій, що займаються питаннями охорони здоров'я та рейтинговими організаціями, і всі вони мають бути нею затверджені. Страхові агенти, генеральні агенти, агенти-резиденти, страховики, страхові брокери, регулятори, актуарії та піклувальники для благодійного використання повинні мати ліцензію. Дозволи й ліцензії мають поновлюватись кожні 3 роки [5, с. 32].

Сінгапур. Валютний орган Сінгапуру є центральним банком Сінгапуру. Його діяльність врегульована Законом про страхування, який містить положення щодо регулювання страхового бізнесу в Сінгапурі, страховиків (у тому числі перестраховальників), страхових посередників (агентів і брокерів) та пов'язаних із ними установ [5, с. 34].

Південна Корея. Комісія з фінансових послуг здійснює нагляд за встановленням політики, прийняттям та зміною законів і правил, пов'язаних зі страхуванням, та наданням ліцензій на страхування в Південній Кореї. Служба фінансового нагляду, яка є виконавчим органом, здійснює повсякденний нагляд за операціями й фінансовим статусом установ, які займаються страхуванням (страховиків, брокерів, агентств). Страховий бізнес включає андеррайтинг страхових продуктів, збір премій і розподіл страхових платежів. Усі страховики та перестраховальники повинні мати ліцензію. Страхові брокери повинні бути зареєстровані [5, с. 36].

Шрі-Ланка. Страхова рада Шрі-Ланки відповідає за розроблення, контроль та регулювання страхової галузі. Закон про страхову промисловість № 43 від 2000 р. регулює ліцензування та регулювання страхових компаній, брокерів, агентів і регуляторів збитків [5, с. 38].

Тайвань. Тайвань офіційно відомий як провінція Китаю. Регулятором страхування є Комісія з фінансового нагляду. Страховики повинні мати ліцензію. Комбіновані ліцензії не надаються страховикам, проте доступні для перестраховальників. Компанія, яка займається бізнесом як страховий брокер, страховий агент або регулятор витрат, має бути затверджена, принаймні одна особа в ній повинна бути належним чином кваліфікована [5, с. 40].

Таїланд. Офіси страхової комісії під наглядом Міністерства фінансів регулюють страховиків, брокерів та агентів у Таїланді [5, с. 42].

В'єтнам. Міністерство фінансів відповідає за нагляд за страховим ринком у В'єтнамі. Міністерство фінансів має повноваження видавати й залишати ліцензії та має право видавати юридичні документи (циркуляри, рішення), які надають права щодо діяльності страховиків, перестраховальників, страхових агентів і страхових брокерів. Орган страхового нагляду допомагає Міністерству фінансів контролювати страховий бізнес та ринок у В'єтнамі [5, с. 44].

Висновки і пропозиції. В Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, як і в інших регіонах світу, застосовуються різні методи державного контролю за дотриманням страхового законодавства: правові, економічні, адміністративні. Орган страхового нагляду, як правило, є структурним підрозділом міністерства фінансів, національного банку, підконтрольним виконавчій гілці державної влади. Найчастіше застосовується модель мегарегулятора під час здійснення державного контролю за суб'єктами

страхових правовідносин. Обов'язковим є ліцензування страхової діяльності.

Список використаної літератури:

1. Світлична О. Пруденційний нагляд у системі державного регулювання страхової діяльності в Україні / О. Світлична // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2011. – Вип. 2(42). – С. 106–113.
2. Колесникова Т. Страхование в системе международных экономических отношений : [учеб. пособие] / Т. Колесникова. – Иркутск : Изд-во БГУЭП, 2015. – 148 с.
3. Шапенко Л. Міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання страхування у сфері інноваційно-інвестиційної діяльності / Л. Шапенко // Юридичний вісник. – 2015. – № 3(36). – С. 84–88.
4. Мурашко О. Досвід провідних країн світу в сфері державного регулювання страхового ринку / О. Мурашко, В. Фурман [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/2753-Dosv%D1%96d_prov%D1%96dnikh_kra%D1%97n_sv%C3%91/1.html.
5. 2017: Insurance regulation in Asia Pacific – Ten things to know about 20 countries. – Norton Rose Fulbright – January 2017. – 48 p.

Озернюк А. В. Государственные органы как субъекты регулирования страховых правоотношений в Азиатско-Тихоокеанском регионе

Проанализированы особенности правового регулирования страховых правоотношений. Определено понятие и виды методов и систем государственного регулирования страховых правоотношений в мировой практике. Дана характеристика особенностям субъектов регулирования страховых правоотношений в странах Азиатско-Тихоокеанского региона.

Ключевые слова: субъекты регулирования страховых правоотношений, государственные органы, Азиатско-Тихоокеанский регион.

Ozerniuk H. V. State bodies as a subjects of regulation of insurance legal relations in the Asia-Pacific region

Features of legal regulation of insurance legal relations are analyzed. The concept and types of methods and systems of state regulation of insurance legal relations in world practice are defined. Characteristics of subjects of regulation of insurance legal relations in the countries of the Asian-Pacific region are given.

Key words: subjects of regulation of insurance legal relations, state bodies, Asia-Pacific region.